GuyAI
מבית GOOL בגרויות

סוג הבחינה: בגרות
מועד הבחינה: חורף, מועד נבצרים תשפ"ב, 2022
מספר השאלון: 22262
קובץ: תשובות סופיות

היסטוריה

שאלון 22262 (אקסטרניים, בית שני)

הוראות לנבחן

א. משך הבחינה: שעה וחצי.
ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה פרק אחד ובו ארבע שאלות.
ענה על שתי שאלות.
מן השאלות שתבחר לענות עליהן, חובה לבחור לפחות שאלה אחת שיש בה מקור.
(2 × 50) סך הכול – 100 נקודות.
שים לב: תלמיד שאושר לו מבחן מותאם אינו חייב לבחור בשאלה שיש בה מקור.
ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.
ד. המלצה לחלוקת זמן: כ־40 דקות לכל שאלה.
כתוב במחברת הבחינה בלבד. רשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.
ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

בהצלחה!

תשובות סופיות

בית שני – מעם מקדש לעם הספר

שאלה 1

א. שינויים (שניים מתוך): ממפקדי מרד צבאיים (יהודה המכבי) לכהנים גדולים – יונתן מונה לכהן גדול (152 לפנה"ס); ריכוז ההנהגה המדינית, הצבאית והדתית בידי אדם אחד ובאופן תורשתי – שמעון הוכרז כהן גדול, מפקד הצבא ונשיא העם בידי אספת העם (140 לפנה"ס); ממנהיג לכהן גדול ומלך – יהודה אריסטובולוס הכריז על עצמו מלך, ואלכסנדר ינאי היה מלך וכהן גדול כאחד; אישה בראש המדינה והפרדת התפקידים – שלומציון המלכה העבירה את הכהונה הגדולה להורקנוס השני ואת הפיקוד על הצבא לאריסטובולוס השני. כיצד התרחש (אחד): שמעון – אחרי השגת העצמאות (142 לפנה"ס, פטור ממסים מדמטריוס השני) וכיבוש החקרא (141 לפנה"ס), כינסה אספת העם בירושלים ("הכנסת הגדולה") והחליטה שיהיה כהן גדול, מפקד ונשיא "לעולם, עד קום נביא נאמן", כלומר הלגיטימציה באה מן העם ומעמדו עבר בירושה; או יונתן – ניצל את מלחמת הירושה בממלכה הסלווקית בין אלכסנדר באלאס לדמטריוס הראשון, ובאלאס מינה אותו לכהן גדול בתמורה לתמיכתו.

ב. מניעים (שניים מתוך): דתי־לאומי – תפיסת ארץ־ישראל כנחלת אבות שיש לשחרר ולטהר מעבודה זרה (דברי שמעון: "לא ארץ נכריה לקחנו... כי אם נחלת אבותינו"); כלכלי – שליטה בנמלים (יפו) ובדרכי מסחר (דרך הים, דרך המלך), תוספת אדמות חקלאיות לאוכלוסייה הגדלה; ביטחוני – הרחקת אויבים ושליטה בערים ההלניסטיות העוינות סביב יהודה, יצירת רצף טריטוריאלי וגבולות בטוחים; מדיני – ניצול חולשת הממלכה הסלווקית, יוקרה ומעמד של ממלכה חזקה. דוגמה למימוש: שמעון כבש את יפו – נמל ליהודה (מניע כלכלי); יוחנן הורקנוס החריב את המקדש השומרוני בהר גריזים וגייר את האדומים (מניע דתי); אלכסנדר ינאי כבש את ערי מישור החוף, ובהן עזה (מניע כלכלי וביטחוני).

שאלה 2

א. תפיסת הכותב: הורדוס היה שליט מחדש, אמיץ ונבון, בעל ראייה רחבה, שתרם לעם ולארץ וראוי להערכה – "שליט בעל דמיון ועין רואה"; "אחד המחדשים המדיניים עַזֵּי הלב וחריפי השכל הגדולים, שקמו לעם היהודי"; "הורדוס מלך ישראל". פעולות מן הקטע (שתיים): פיתח את המסחר ואת דרכי המסחר והקים מרכזים עירוניים – "הרבה שָׂקַד המלך גם על פיתוח דרכי המסחר", "הבין את הצורך הדוחק במרכזים עירוניים לפיתוח מסחר הארץ"; פיתח את ירושלים כמרכז סחר הפנים, כמקום מגורים לתושבים רבים וכמקום לעסקים – "הוא השתדל לסייע לה על ידי פיתוח העיר גם מצד יכולתה לשמש מקום מגורים לתושבים רבים וגם מצד רווחתם של עסקים"; הביא עושר לממלכה – "החקלאות לא הייתה המקור היחיד לעושר שהביא שלטונו של הורדוס".

ב. בעיני בני תקופתו: שליט רשע ואכזר, שמעשיו עוררו זוועה ובוז, וזר – לא מלך יהודי לגיטימי אלא משרת של רומא ממוצא אדומי: "שנתמלאו זוועה ושאט נפש [בוז] למראה דרכיו ומעשיו של המלך"; "ואת הזוועות שמרו לדורות"; "הורדוס הרשע" ו"העבד האדומי". דוגמאות מן הידע (שתיים מתוך): רדיפת בית חשמונאי – הטבעת אריסטובולוס השלישי, הוצאת הורקנוס השני ואשתו מרים להורג ובהמשך גם בניו ממנה; משטר עריצות – איסור התכנסות, מרגלים, כליאה במבצרים, הוצאות להורג; הוצאה להורג של רבים מחברי הסנהדרין ומינוי והדחה של כהנים גדולים כרצונו; תלות ברומא (מלך חסות שמונה בידי הסנאט הרומי, 40 לפנה"ס) ומוצא אדומי; אימוץ מנהגים זרים – משחקים וקרבות חיות, מקדשים לאוגוסטוס בקיסריה ובסבסטי, נשר הזהב מעל שער המקדש והעלאת הצעירים שהורידו אותו על המוקד.

שאלה 3

א. דמוגרפי: אבדות כבדות בנפש – בקרבות, במצור על ירושלים, ברעב ובמגפות; רבים נשבו ונמכרו לעבדות או נלקחו לרומא; יישובים רבים, בעיקר ביהודה, התרוקנו; בערים מעורבות (כמו קיסריה) נפגעו הקהילות היהודיות קשות. כלכלי: הרס יישובים, שדות ומטעים (כריתת העצים סביב ירושלים); אספסיאנוס החרים את אדמות יהודה ומכר או החכיר אותן, ואיכרים רבים הפכו לחוכרים על אדמתם; מסים כבדים ו"מס היהודים" (פיסקוס יודאיקוס) – שתי דרכמות לשנה מכל יהודי לטובת מקדש יופיטר ברומא, במקום מחצית השקל למקדש. הסכנה: התמעטות האוכלוסייה ואובדן הבסיס הכלכלי איימו על המשך הקיום היהודי בארץ־ישראל – הגירה, ייאוש והתבוללות, ויחד עם חורבן המקדש וההנהגה – סכנה להתפוררות העם.

ב. בית המקדש: התפילה במקום הקורבנות ("ונשלמה פרים שפתינו"); בית הכנסת כ"מקדש מעט" – מרכז לתפילה, לקריאה ולימוד תורה ולחיי הקהילה; קביעת נוסח תפילת שמונה עשרה (בימי רבן גמליאל); גמילות חסדים כתחליף לכפרה ("חסד חפצתי ולא זבח"); תקנות "זכר למקדש" – נטילת לולב בכל מקום כל שבעת ימי החג, תקיעת שופר בראש השנה שחל בשבת ביבנה. הסנהדרין: ריב"ז הקים ביבנה בית דין גדול ("הסנהדרין החדשה"), ובהמשך הנשיאות (רבן גמליאל); בית הדין קיבל את סמכויות הסנהדרין – קידוש החודש ועיבור השנה, חקיקת תקנות, פסיקת הלכה (הכרעה כבית הלל) – ושימש הנהגה מרכזית לכל העם, בארץ ובתפוצות. הכהונה: ההנהגה עברה מן הכהנים (מעמד ביולוגי) לחכמים (לימוד תורה, פתוח לכל); החכמים קבעו את מעמד הכהנים בלי מקדש – ברכת כהנים בבית הכנסת, תרומות ומעשרות; תפילה ותשובה ביום הכיפורים במקום עבודת הכהן הגדול; גיור בלי קורבן.

שאלה 4

א. גורמים לפרוץ המרד מן הקטע: ייסוד העיר הרומית איליה קפיטולינה במקום ירושלים והתיישבות זרים בה – "כאשר ייסד אדריאנוס בירושלים עיר במקום זו שהוחרבה, אשר קרא לה איליה קפיטולינה", "שזרים מתיישבים בעירם"; הקמת מקדש לזאוס במקום בית המקדש – "וכאשר הוא הקים במקום מקדש האלוהים, מקדש אחר לזאוס", "ושמקדשי נכר (לא יהודים) נבנים בה". דרך היערכות: הכנת נשק בחשאי – ייצור לקוי במכוון של כלי הנשק שהרומאים הזמינו, כדי שייפסלו ויישארו בידי המורדים ("הכינו בצורה לא הולמת את כלי הנשק... כדי שהם יוכלו להשתמש בהם לאחר שייפסלו"); וכן המתנה לעיתוי – "נשארו שקטים כל עוד הדריאנוס שהה במצרים ושוב בסוריה". גורמי כישלון (שניים מתוך): יתרון מספרי וצבאי של רומא – לגיונות רבים ומצביאים מעולים (יוליוס סוורוס); אסטרטגיה רומאית של התשה – לכידת המורדים בקבוצות קטנות, ניתוק האספקה וכיבוש המבצרים והמערות בזה אחר זה, עד נפילת ביתר (135 לספירה); היעדר סיוע מבחוץ – יהודי התפוצות לא הצטרפו (לאחר מרד התפוצות 115–117); פילוג פנימי – מחלוקת החכמים על משיחיותו של בר כוכבא, חיכוכים בינו לבין מפקדיו.

ב. תוצאות (שתיים מתחומים שונים): דמוגרפי – אבדות כבדות בנפש, רבים נמכרו לעבדות, יהודה התרוקנה כמעט מיהודים ונוכרים התיישבו בה, מרכז היישוב עבר לגליל; מדיני – ירושלים נעשתה איליה קפיטולינה ונאסר על יהודים להיכנס אליה, הפרובינקיה "יהודה" נקראה "סוריה־פלשתינה", אובדן התקווה לעצמאות; דתי – גזרות דת (איסור לימוד תורה, ברית מילה, סמיכת חכמים), הוצאת חכמים להורג (רבי עקיבא), עזיבת חכמים; כלכלי – הרס יישובים, הפקעת קרקעות, מסים כבדים. השפעה: היהודים הלכו ונעשו מיעוט בארצם; מרכז היישוב עבר לגליל (אושא, ובהמשך בית שערים, ציפורי, טבריה); הגירה לבבל ולארצות אחרות והתחזקות המרכז בבבל; החלשת הזיקה לירושלים ולארץ; ההנהגה בחרה מעתה בדרך של השלמה עם השלטון ולימוד תורה במקום מרד.

כל הבגרויות בהיסטוריה עם פתרונות מלאים: www.guyai.co.il/bagrut/history